

MEMÒRIA ARQUEOLÒGICA DE LA INTERVENCIÓ
EFFECTUADA A LA PLAÇA DE SANT JOSEP-MERCAT DE
LA BOQUERIA. PARADES 250 A 252 I 253 A 257, DE
BARCELONA

Codi MHCB: 045/06

Dates de la intervenció: del 9 al 30 d'abril de 2006

del 8 al 9 de juny de 2006

JOSÉ MANUEL ESPEJO BLANCO

CESC BUSQUETS COSTA

Mataró, Novembre de 2007

ÍNDEX

1. FITXA TÈCNICA
2. INTRODUCCIÓ
3. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC
4. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS
5. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ
6. METODOLOGIA
7. DESCRIPCIÓ DE LES TROBALLES
8. CONCLUSIONS
9. BIBLIOGRAFIA
10. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC
11. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA
 - 11.1. Documentació Planimètrica
 - 11.2. Documentació fotogràfica

1. FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Plaça de Sant Josep-Mercat de la Boqueria (Parades 250 a 252 i 253 a 257)
UBICACIÓ	Barri del Raval Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: 430841 Y: 458172 Z: 10-7 m s.n.m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	9-30 d'abril de 2006 8-9 de juny de 2006
PROMOTOR	Propietaris de les parades núm. 250 a 252 i 253 a 257, del Mercat de la Boqueria.
EQUIP TÈCNIC	Direcció: José Manuel Espejo Blanco Francesc Busquets Costa

2. INTRODUCCIÓ

Aquesta memòria recull els resultats del control arqueològic preventiu (Codi MHCB: 045/06) efectuat sobre unes obres d'instal·lació de dues cambres frigorífiques soterrades en dues parades del Mercat de la Boqueria, situades una al costat de l'altra. La intervenció, feta sota la supervisió del **Servei d'Arqueologia Urbana del Museu d'Història de la Ciutat, Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona**, ha estat duta a terme a les parades núm. 250 a 252 i 253 a 257 del mercat de la Boqueria (Plaça de Sant Josep), barri del Raval, al districte de Ciutat Vella (**Figura 1-2**).

La direcció tècnica ha estat assumida per l'arqueòleg José Manuel Espejo Blanco, i per l'arqueòleg Francesc Busquets Costa, per al control del desmuntatge d'estructures localitzades, ambdós de l'empresa **ÀTICS, S.L., Gestió i Difusió del Patrimoni Històric i Arqueològic**, la qual ha facilitat tot el material necessari per a dur a terme la intervenció.

Les tasques arqueològiques, simultànies a les obres, van efectuar-se els dies 9-30 d'abril de 2006 i el seu desmuntatge entre el 8 i 9 de juny de 2006.

El control arqueològic tenia com a objectiu detectar i documentar possibles estructures antigues que poguessin veure's afectades per les obres, ja que el lloc on aquestes es desenvolupaven es troba inclòs en una "Zona d'Interès Arqueològic" d'un destacat valor, donat que es troba relacionat amb un sector històric molt important per a Barcelona.

3. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC

La ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km. d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NW per la serra de Collserola (que culmina a 512 m al cim del Tibidabo), entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besòs. La seva funció de capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció N-S la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs-Congost-Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

El Barcelonès comprèn el territori estès entre la Mediterrània i la Serralada Litoral, en el tram conegut per serra de Collserola, és a dir, entre els estrets de Martorell i de Montcada, per on els rius Llobregat i Besòs, respectivament, s'encaminen a la mar. Des del punt de vista de la morfologia, és fàcil identificar, al Barcelonès, dues grans unitats: Collserola i el Pla de Barcelona, que és a on s'ubica la ciutat de Barcelona, i per tant és aquella unitat morfològica que ens interessa.

El Pla de Barcelona és limitat per la Serralada de Collserola, i a migjorn, per la falla que segueix, ran de mar, des de Garraf i el turó de Montjuïc que és el punt més elevat, pels turonets dels Ollers, del Tàber, de les Fazies, de la Bota, fins el turó de Montgat, més enllà del Besòs.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i

l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent. De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El Pla inclinat, els turons arran de mar, i el pla de baix, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins.

4. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS

Els orígens de la ciutat de Barcelona se situen al Mont Tàber, molt a prop del mar i dominat al sud pel promontori de Montjuïc, que facilita la defensa del seu litoral. Ben aviat, però, els límits s'anaren expandint pel pla, on només s'aixequen, cap al nord, els turons de Monterols, el Putget, la Creueta, el Carmel, la Muntanya Pelada i el turó de la Peira.

Des del punt de vista urbanístic, podem diferenciar tres zones dins la ciutat. Prop del mar i dominat al sud pel gran promontori de Montjuïc hi ha el nucli antic, que resta emmurallat fins la desaparició de les muralles, a mitjans del segle XIX. Aquest espai inclou d'una banda, un nucli central conegut com a barri gòtic que correspon a la primitiva ciutat romana. Al seu voltant hi trobem tot un seguit de petites viles que es van formar en època medieval, dins el perímetre de les muralles aixecades al segle XIII. Aquestes viles noves són els actuals barris coneguts amb els noms de les esglésies que els centralitzen: del Pi, de Santa Anna, de Sant Pere, de Santa Maria del Mar i de la Mercè. Els darrers sectors del nucli antic de la ciutat, és a dir, la Rambla i el Raval, començaren a ser urbanitzats quan quedaren inclosos dins el tercer recinte fortificat de la ciutat que es bastí al llarg de la segona meitat del segle XIV.

En segon lloc tenim tot un seguit de pobles que neixen entorn de la ciutat, i que n'acabaran formant part a finals del segle XIX. Per últim hi trobem l'Eixample, una àmplia zona quadrículada, de carrers amples, planificada a la segona meitat del segle XIX, seguint el Pla d'Ildefons Cerdà, quan ja s'havien enderrocat les muralles que impedièn el creixement urbanístic de Barcelona.

Centrant-nos en el lloc on s'ha desenvolupat el control, aquest es situa, com s'ha indicat anteriorment, al barri del Raval, que està situat a l'oest de la Rambla i limitat pel Paral·lel, les rondes de Sant Pau i Sant Antoni. La seva trama actual no quedà fixada de manera definitiva fins a principis del segle XIX, com a conseqüència d'haver estat sempre allunyat tant del centre institucional i

administratiu —situat al voltant de l'ajuntament i de l'actual edifici de la Generalitat—, com del centre comercial i de negocis, proper al port. En època romana aquesta àrea quedava situada fora del recinte emmurallat quedant dintre del *ager* de la ciutat. però la fundació de l'església de Sant Pau del Camp l'any 914 comportà el sorgiment d'un nou barri o raval extramurs. Aquest fenomen no ha de ser considerat com un fet puntual, sinó com una transformació general que afectà tota la ciutat medieval de Barcelona, ja que des del segle IX i, sobretot, dels segles X al XII, anaren sortint petits nuclis poblacionals, fora de muralles, al voltant de centres d'ordre econòmic i religiós. El desenvolupament de ravals situats a l'exterior d'aquests murs propicià que la muralla romana (segle IV) quedés obsoleta a partir del segle XIII. Amb la determinació d'incorporar aquestes poblacions a la ciutat, més o menys properes a l'antiga *Barcino*, s'establí un pla urbanístic per a crear un nou perímetre de la muralla, la qual fou definitivament superada el segle XIX.

Com a conseqüència del mencionat augment de població, lent però constant, vinculat a moments d'expansió econòmica que es produeix entre els segles IX-XII, s'urbanitzà una part del territori que ocupava fora del recinte de les muralles romanes. Per tal de protegir aquests nous nuclis de població anomenats *vilanoves*, originats al voltant de centres d'ordre econòmic o religiós, es va començar a construir una nova línia defensiva. Aquesta construcció es va ampliar amb una segona fase acabada a mitjans del segle XIV essent el primer tram el construït a la Rambla. No obstant, el permanent creixement de població va plantejar la necessitat d'una tercera línia de muralla que aniria des de la Plaça Catalunya fins a les Reials Drassanes, passant pel carrer de Pelai, Ronda de Sant Antoni i Sant Pau.

El Raval era en aquest moment un barri fabril i de residències populars, organitzat al voltant de tres grans eixos: el carrer Tallers, el carrer Hospital i el carrer Sant Pau; tots tres de tradició medieval, orientats des de mitjan segle XIV a les portes de la muralla medieval de Barcelona.

Això no obstant, durant els segles XV, XVI i XVII, el barri es presenta amb una fesomia en la que predominen les terres d'horta, petits horts amb pous a prop que acostumaven a ser propietat d'algun noble o institució religiosa i que s'arrendaven a camperols modestos. No serà fins al segle XVIII que, a conseqüència de l'augment demogràfic i el creixement econòmic, es comenci a definir el seu traçat urbà actual, que s'acabarà concretant a finals d'aquesta centúria.

Centrats ara al Mercat de La Boqueria, senyalarem que el lloc on s'ubica havia estat ocupat antigament pel Convent de Sant Josep de Barcelona (fundat al 1593), pertanyent a l'ordre dels Carmelites Descalços. Per tal de poder dur a terme la construcció i, gràcies a l'ajut del govern municipal, els Carmelites ocuparen una sèrie de cases a la Rambla que esdevingueren la seva església i seu provisional.

El conjunt d'edificis conventuals no van ocupar tot el solar que amb posterioritat va ocupar el mercat de la Boqueria, ja que per la seva part sud limitava amb unes cases d'origen més antic que el separaven del carrer de Jerusalem. Per la banda de la Rambla s'alineava amb la procura de Poblet i el Palau de la Virreina, línia que, una vegada enderrocat el convent, l'any 1836, va ser trencada i avançada pels nous edificis.

La construcció de l'església suposà algunes modificacions del teixit urbà anterior, com va ser el cas de la capella del Santíssim, obra de finals del segle XVII que obligà a clausurar un carreró. El convent, de tres plantes, estava situat al costat de l'església, estructurant-se amb un claustre petit que habitualment romania obert al públic. Al seu interior hi havia una impremta i la Reial Foneria de Lletres d'Impremta, així com una biblioteca pública molt important i extensa.

Entre el convent i el carrer de la Petxina —abans anomenat de les Cabres— i per la banda de la Rambla, s'estenia l'hort del convent, però envoltant el conjunt del convent cap al carrer del Carme.

Al 1835 el convent fou incendiari i al 1840, un cop ja enderrocat, l'espai resultant fou convertit en plaça, on s'instal·là el mercat de la Boqueria, segons el

projecte de l'arquitecte J. Brocca, a qui correspon el gran pòrtic columnat. Així mateix, l'any 1868 fou enderrocat també el proper convent de Santa Maria de Jerusalem, que ocupava el lloc de l'actual plaça de la Gardunya. L'estructura de coberta del mercat fou construïda a inicis del segle XX.

Pel que respecta als antecedents arqueològics, són nombroses les intervencions que s'han dut a terme en aquest barri, i per aquest motiu només esmentem les més destacades:

A Sant Pau del Camp es tenen notícies de l'existència de restes ja des de l'any 1931, quan a causa d'uns moviments de terres es localitzaren fragments de Terra Sigil·lada Africana A i també Hispànica, i una sivella de bronze d'època visigòtica. L'any 1988-1989 es realitzà la primera intervenció actual, excavant-se en extensió els solars del darrera de l'església de Sant Pau del Camp, per tal d'ubicar-hi un aparcament subterrani. Fins l'any 2001 s'han realitzat un total de vuit intervencions que han posat al descobert restes d'un assentament neolític (V-IV mil·leni a.n.e.), d'un de l'Edat del Bronze (II-I mil·leni a.n.e.), restes d'una vil·la romana alt imperial dels segles I-III d.n.e. i per últim, restes d'una necròpolis dels segles VI i V) (GRANADOS, 1991; GRANADOS, PUIG, FARRÉ, 1993; AA.VV., 1993; ARTIGAS, 1998, 2001; MARTIN, 2000).

A l'Antic Hospital de la Santa Creu l'any 1992 es va excavar totalment la Sala de la Reserva de la Biblioteca de Catalunya i posteriorment es van fer rases i sondejos a la Sala de les Ciències i al Pati del carrer de les Egipcíaques. Aquestes intervencions van permetre documentar les restes de diverses dependències de l'Antic Hospital de la Santa Creu, així com una mostra significativa de les restes materials. L'estat d'arrasament en el que es trobaven les diferents restes constructives, la poca quantitat de material recuperat, la no aparició de restes anteriors a la construcció de l'Hospital de la Santa Creu, juntament amb les remocions de terra que s'havien realitzat al pati per fer les obres d'infraestructura de la Biblioteca de Catalunya, desaconsellaven fer una excavació en extensió.

A l'Escola Milà i Fontanals, la intervenció arqueològica l'any 2001 al núm. 78 del carrer del Carme va posar al descobert part de la façana oest d'un Convent de Monges Mínimes, documentat a partir del segle XVII. Es van excavar un conjunt d'estances del convent que durant el segle XIX estaven destinades a usos agrícoles i ramaders. Així mateix, es van documentar una sèrie de retalls reblerts de ceràmica de mitjans del segle XVII (CASAS, 2002).

Així mateix seria interessant esmentar l'actuació arqueològica a la zona coneguda com Pla Central del Raval compresa entre els carrers Sant Jeroni, Sant Antoni de Pàdua, Cadenes i Hospital. En aquesta intervenció es van localitzar restes del Bronze inicial al sud de l'àrea intervinguda així com estructures medievals a partir del segle XV. Al sector nord, el que queda més propera la plaça d'Emili Vendrell, es van documentar restes romanes i medievals, constatant-se la ocupació i edificació de la zona a partir dels segles XVII i XVIII (FLORENSA, 2001).

Més recentment ha finalitzat l'excavació en extensió de bona part del solar de l'Illa d'En Robador, sota la direcció del arqueòleg Joan Piera. Els resultats donen una densa trama urbanística des del S. XIV fins als nostres dies, així com també una ocupació força important, la cronologia de la qual se situa en època prehistòrica (PIERA, 2004).

I per últim fem menció de la intervenció que es va realitzar al Mercat de Sant Josep (la Boqueria), l'any 1999. Aquesta intervenció va posar al descobert una sèrie de murs dels segles XVI-XVII corresponents a l'antic convent de Sant Josep, ubicat, com ja hem dit més amunt, des del segle XVI en aquest lloc. Així mateix, anterior a aquestes restes, és un edifici del segle XIII molt important a nivell històric degut al desconeixement que es té de la zona abans del segle XIV (FÀBREGAS, SUBIRANAS, 2001, 2002).

5. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ

Les motivacions per les quals s'ha fet necessari un seguiment arqueològic en aquesta zona del barri del Raval, com ja hem comentat més amunt, es deu a què aquesta es troba en un espai inclòs en una "Zona d'Interès Arqueològic" d'un eminent valor, donat que es troba relacionat amb un sector històric molt destacat per la ciutat.

En el cas concret que ens ocupa, es formularen diverses hipòtesis de treball prèvies a la investigació, les quals, molt breument, feien referència a la presència d'estructures de diferents èpoques a la zona afectada. Les més significatives són:

- Forma part del *suburbium* de la ciutat romana.
- Es troba dins una de les zones d'expansió de la ciutat en època medieval.
- Fundació del convent de Sant Josep (1586) per la comunitat dels carmelites descalços. anomenats popularment "josepets" per la seva advocació al sant. La construcció s'allarga fins el 1593. El convent és incendiat el 1835.
- En l'espai que ocupava el convent es va construir, entre 1836 i 1840, la plaça de Sant Josep on, posteriorment, es situà el mercat del mateix nom, conegut com a Mercat de la Boqueria.
- Inicialment, el mercat havia de ser un espai a l'aire lliure però, davant l'oposició dels venedors, el 1864 s'aprovà el projecte d'un edifici amb estructura metàl·lica que, amb algunes modificacions, es bastí a principis del segle XX.

Els objectius immediats es centren, doncs, en recuperar les possibles restes arqueològiques que puguin aparèixer durant la excavació de dues cambres frigorífiques soterrades en dues parades del Mercat.

6. METODOLOGIA

Per a aconseguir els objectius marcats és necessari adoptar una metodologia sistemàtica i que se'ls adequi. En relació amb la metodologia de registre, la seqüència estratigràfica s'estableix amb el propòsit d'entendre la formació, delimitació, estructuració i ordre de deposició dels diferents estrats. De la mateixa manera, ajuda a interpretar els diversos processos sedimentaris i postdeposicionals que s'han anat produint al llarg del temps a la zona afectada. Sota aquestes premisses, s'ha establert un registre detallat dels diferents estrats que configuren la zona intervinguda utilitzant per a fer-ho el sistema d'"Unitats Estratigràfiques" (U.E.), que es pot seguir a E.C. HARRIS (1990) i A. CARANDINI (1997), sistema acceptat àmpliament i secundat a Catalunya des de fa tres dècades (TRÓCOLI, SOSPEDRA, 1992). Aquest mètode permet analitzar de forma individualitzada cadascuna de les incidències que afecten la seqüència estratigràfica. La caracterització de les diferents unitats estratigràfiques es detalla en una fitxa. Aquí s'hi registren tots els paràmetres que permeten la seva correcta identificació i descripció, així com també la seva relació física respecte a la resta de les unitats estratigràfiques del jaciment.

La identificació d'una U.E. s'estableix mantenint l'ordre estricte d'aparició durant el procés d'excavació i es duu a terme generalment utilitzant una clau de tres dígit, començant tota la seqüència numèrica per el número 100. Així s'han diferenciat les distintes unitats estratigràfiques (UU.EE. 101, 102...). Aquesta forma de procedir s'utilitza amb la finalitat d'evitar qualsevol alteració de la seqüència numèrica o algun tipus d'interferència en cas que, durant el procés, sorgeixi una estratigrafia complexa que obligui a acumular unitats estratigràfiques.

Quant al mètode d'intervenció immediata respecte als treballs que s'estaven realitzant, hem seguit el del control visual directe. La tasca d'excavació s'ha dut a terme amb procediment mecànics, amb màquines per a aixecar el paviment i per a practicar el buidatge del reompliment de les cales fins a trobar la profunditat

desitjada, uns 3 m en aquest cas. L'arqueòleg director estigué present durant tot el període d'obertura de les cales, observant el sediment extret amb la finalitat de recuperar les restes estructurals, ceràmica, ós, metall, o de qualsevol altra naturalesa, que poguessin sortir.

La documentació de la intervenció es completa amb les fitxes de les unitats estratigràfiques trobades, i un registre gràfic, que inclou documentació planimètrica i una selecció fotogràfica de les evidències més representatives del desenvolupament de l'excavació.

7. DESCRIPCIÓ DE LES TROBALLES

Les obres van consistir en la realització de dues cales d'uns tres metres de profunditat per a la instal·lació de dues cambres frigorífiques soterrades en dues parades del Mercat de la Boqueria (Pl. de Sant Josep, Barcelona), situades una al costat de l'altra (**Fotografies 1-4**).

L'actuació arqueològica es centrà, per una banda, en el control visual del buidatge de terra per part de l'empresa adjudicatària i, per altra banda, en l'excavació manual per part de la direcció tècnica quan les característiques del sediment extret així ho exigien.

A efectes pràctics la direcció tècnica considerarà oportú de dividir les dues cambres en unitats individualitzades, atorgant el núm. 100 a la 250-252 i el núm. 200 a la 253-257. Es tracta de dues cambres amb dimensions diferents, però amb finalitats i procediment de treball idèntics. La núm. 100 presenta unes dimensions de 5'5 x 2'1 m; mentre que la núm. 200, 8'8 x 1'8 m.

En el decurs de les obres han estat descobertes algunes estructures. Es tracta d'una complexa disposició de murs que presenten una orientació NE-SW i NW-SE, de fet la mateixa ordenació que les actuals parades del mercat.

Les estructures aparegudes (U.E. 103 a 106 —parada 250-252 (**Figura 3**)— i U.E. 203 a 206—parada 253-257 (**Figura 4**)—) són murs que es troben distribuïts sense una ordenació clara, encara que la seva similar disposició en l'espai respecte de les parades actuals fa que en la majoria dels casos les parets d'aquestes es recolzen en aquells. Així succeeix en els quatre casos dels murs amb orientació NE-SW (U.E. 103, 105, 203 i 204) i en dos dels quatre amb orientació SE-NW (U.E. 104 i 205) (**Figura 5**).

Totes les estructures es troben cobertes per un estrat format per terra i runa amb material constructiu contemporani que inclou plàstics, llaunes i vidres (U.E. 102 i 202), d'uns 100-120 cm de potència màxima en la U.E. 100 i d'uns 40 cm en la U.E. 200 (per la diferència de cota a què es troben); i retallen un segon estrat

(U.E. 107 i 207) d'argiles vermelles molt netes, amb escasses inclusions de petites pedres i nòduls càlcics (**Fotografia 5**), d'uns 1'80 metres de potència màxima en la U.E. 100 i un metre en la U.E. 200 (**Figures 6-9**).

- ✓ **U.E. 103:** d'uns 5'5 metres de longitud sota la paret posterior actual de la parada, l'adossada a la núm. 253-257. Té un metre d'amplada i una direcció NE-SW.
- ✓ **U.E. 104:** perpendicular a l'anterior, ha sorgit sota una de les parets actuals laterals, l'adossada a la parada 248-249. És visible una longitud d'un metre i una amplària d'uns 30-40 cm perquè la resta es troba, com ja hem indicat, sota la paret de la parada adossada. Presenta un orientació NW-SE.
- ✓ **U.E. 105:** paral·lel a la U.E. 103 i separat de aquella per un metre de distància; té mig metre d'amplada i 1'5 metres de longitud. NE-SW.
- ✓ **U.E. 106:** paral·lel a la U.E. 104 i separat de aquella per un metre de distància; té 20 cm d'amplada i 1 metre de longitud¹. Orientació NW-SE.

Totes les UE han aparegut immediatament sota el paviment actual, format per asfalt i una prima capa de ciment de preparació (UE. 101) d'uns 20 cm de gruix en total; només la UE. 106 apareixia a partir d'uns 50 cm de profunditat.

Un sol fragment de ceràmica ha sigut exhumat. Es tracta d'una nansa de ceràmica vidrada comú de color verd, sense cap valor cronològic.

A la parada 253-257 també han aparegut alguns murs, però les cotes d'aparició de les estructures són molt inferiors per l'existència d'un petit soterrani d'una obra anterior d' 1'5 metres de fondària (**Fotografia 3**) que sens dubte va alterar la seqüència dels dos estrats anteriors. Això vol dir que les restes apareixen a partir d'aquesta cota. Tenim una pavimentació constituïda per rajoles i una prima

¹ Com pot observar-se a la **Figura 3** les U.E. 104, 105 i 106 formen una espècie d'estructura quadrangular en relació amb la U.E. 103 (**Fotografia 6**). No obstant això no hem aconseguit establir cap relació funcional entre elles. Les U.E. 104 i 106 pareixen lliurar-se a les U.E. 103 i 105; i a l'interior d'aquest espai quadrangular es trobava el mateix reompliment (la U.E. 102) que en la resta de l'àrea intervinguda. Cap element, doncs, ens ha induït a pensar que ens trobàvem davant d'alguna estructura tipus pou o fossa sèptica. De totes maneres, vam decidir excavar-lo manualment per si ens podia oferir alguna informació més concreta; malauradament no s'ha pogut documentar cap solera de tancament. La profunditat màxima a que arribava la U.E. 102 de reompliment era de 1'5 metres.

capa de morter d'uns 10 cm de grossor total (UE. 201), i immediatament apareixen ja les estructures, és a dir a uns 1'6 metres sota el nivell de circulació del mercat (**Figures 8 i 9**).

- ✓ **U.E. 203:** és continuació de la UE. 103 que continua per sota de les parets posteriors actuals d'aquesta parada i de l'adossada 248-249 (**Fotografia 7**). Té una longitud de 3'3 metres i l'amplària visible d'uns 20 cm, encara que la total és d'un metre. La seva orientació és, naturalment, NE-SW.
- ✓ **U.E. 204:** paral·lel a l'anterior —i amb una distància entre ells de 1'4 metres—, per sota de la paret frontal actual n'apareix un altre del que només són visibles uns 20 cm d'amplada, i s'estén els 8'8 metres de longitud de la parada (mateixa direcció NW-SE).
- ✓ **U.E. 205:** situat entre els dos anterior i perpendiculars a ells, es troba a sota d'una de les parets laterals actuals de la parada (la de l'extrem SW) amb 1'4 metres de longitud i 60 cm d'amplària visible. Sembla que a aquest mur es lliuren les U.E. 203 i 204. Orientació NW-SE.
- ✓ **U.E. 206:** un últim mur s'ubica paral·lel a la UE. 205 a uns 60 cm de distància d'ell, es lliura, també, a les UE. 203 i 204. Té un metre d'ample². Orientació NW-SE.

No s'ha trobat cap element ceràmic o de qualsevol altra naturalesa que aportí algun tipus d'informació cronològica.

Tots els murs presenten una factura molt semblant: es tracta de blocs de pedra calcària de factura irregular, d'unes dimensions variables però que normalment oscil·la entre els 30-40 cm de llarg per 10-15 cm d'ample i un gruix d'uns 15-20 cm; entre ells apareixen intercalats aleatòriament alguns maons massissos (**Fotografia 9**). Tot el conjunt es troba unit per un morter de color blanc aparentment molt modern (**Fotografia 10**). Tenen una potència màxima de 2'3

² Això significa que entre els quatre murs queda un espai exempt al mig de 60 cm d'amplària i 1'4 metres de llarg (**Fotografia 8**). El farciment està constituït per la mateixa runa que es repeteix en tot moment els primers 40 cm, per a després trobar l'estrat d'argila vermella. Aquest espai també va ser excavat manualment per si ens podia oferir alguna informació més concreta, però com en el cas anterior no va proporcionar cap informació rellevant, a banda de la comentada.

metres. Per necessitats de l'obra totes aquestes estructures han estat desmuntades³.

La cronologia del conjunt és incerta, ja que l'estratigrafia és inexistent. Ja hem mencionat que entre les restes de runa ha aparegut únicament un fragment de nansa de ceràmica vidrada de color verd, que no aporta una informació mínimament precisa; no obstant, pensem que la cronologia ha de ser contemporània, per varies raons.

Primer per l'anàlisi —encara que només visual— del morter emprat: molt blanc, de calç, i gens deteriorat, de factura molt moderna.

Però sobretot per dues raons fonamentals:

La primera, que la zona on hem intervingut, va ser destinada a usos d'hort pel convent, quedant exempta d'estructures de cap mena. De fet, en el parcel·lari de Garriga i Roca de l'any 1859 encara pot observar-se com l'àrea on s'ha realitzat aquesta intervenció encara es trobava lliure de qualsevol edificació.

La segona, la coincidència, ja comentada, en la disposició d'aquestes estructures amb la de l'actual mercat, per la qual cosa creiem que ha d'existir algun tipus de relació entre ambdues. És a dir, aquestes restes no poden ser anteriors a la segona meitat del segle XIX. Nosaltres pensem que es corresponen amb els pilars i riostes que es van incorporar en la base de les obres del nou mercat per a dotar de consistència a tota la construcció, i de fet si estigués relacionat amb la estructura metàl·lica del sostre, ens endinsaríem ja a principis del segle XX (1914).

³ ESPEJO BLANCO, J. (2006): *Informe sobre l'afectació d'estructures arqueològiques a les obres a la plaça de Sant Josep-Mercat de la Boqueria. Parades 250 a 252 i 253 a 257, de Barcelona.* Document inèdit lliurat al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

9. BIBLIOGRAFIA

- AAVV. (1993): "Intervencions a Barcino (1982-1989)", a *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana, Antiguitat tardana. Campanyes 1982-1989*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- ARTIGUES i CONESA, P. LI. (1998): *Memòria de la intervenció arqueològica al solar comprès entre els carrers de Sant Pau, Reina Amàlia, Hort de la Bomba i de les Carretes al Raval (Barcelona, Barcelonès)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana de la Ciutat de Barcelona. Ajuntament de Barcelona. Memòria inèdita.
- ARTIGUES I CONESA, P. LI. (2001): *Memòria dels resultats obtinguts en l'excavació arqueològica al jaciment de Sant Pau, cantonada amb Reina Amàlia i C/ Carretes (Barcelona, Barcelonès)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana de la Ciutat de Barcelona. Ajuntament de Barcelona. Memòria inèdita.
- GRANADOS, O.; PUIG, F.; FARRÉ, R. (1993): "La intervenció arqueològica a Sant Pau del Camp: un nou jaciment prehistòric al pla de Barcelona", a *Tribuna d'Arqueologia. 1991-1992*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- CARANDINI, A. (1997): *Historias en la Tierra. Manual de excavación arqueológica*. Ed. Crítica, Barcelona.
- CASAS, J. (2002): "Intervenció arqueològica a l'Escola Milà i Fontanals (carrer del Carme, 78) de Barcelona", a *II Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya*, Sant Cugat del Vallès, abril 2002.
- FÀBREGAS, M. i SUBIRANAS, C. (2001): *Memòria de l'excavació arqueològica d'urgència al solar de les noves oficines de direcció del mercat de Sant Josep, la Boqueria (Barcelona)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana de la Ciutat de Barcelona. Ajuntament de Barcelona. Memòria inèdita.
- FÀBREGAS, M. i SUBIRANAS, C. (2002): "Intervenció arqueològica al Mercat de Sant Josep, la Boqueria (Barcelona)", a *II Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya*, Sant Cugat del Vallès, abril 2002.
- FLORENSA, F. (2001): *Memòria arqueològica de la intervenció realitzada al Pla Central del Raval (Barcelona)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana de la ciutat de Barcelona. Ajuntament de Barcelona. Memòria inèdita.

GRANADOS, O. (1991): "Estructura urbana de la ciutat romana", a *Història de Barcelona. Volum 1*. Dirigida per Jaume Sobrequés i Callicó. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

HARRIS, E. C. (1990): *Principios de estratigrafía arqueológica*. Ed. Crítica, Barcelona.

MARTÍN i OLIVERAS, A. (2000): *Informe preliminar de seguiment i prospecció arqueològica a l'entorn del jaciment de Sant Pau del Camp (Barcelona-El Barcelonès)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana de la Ciutat de Barcelona. Ajuntament de Barcelona. Informe inèdit.

PIERA, Joan (2004): *Primer informe preliminar de l'intervenció arqueològica a la illa d'en Robador, agost 2004 i Segon informe preliminar de l'intervenció arqueològica a la illa d'en Robador, octubre 2004*. Informes Inèdits.

TRÓCOLI, Isabel G. i SOSPEDRA, Rafel (Eds.) (1992): *Harris Matrix. Sistemes de registre en Arqueologia (2 vols.)*. Pagès Editors, Lleida.

10. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE: 101	
Sector: Parada 100		Codi MHCB: 045/06	Cronologia: Contemporània	
DEFINICIÓ :	Paviment actual de la parada.			
DESCRIPCIÓ :	Superficial format per rajoles i morter que es correspon amb la pavimentació actual de la parada, entre 10-15 cm de potència.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	201
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	102	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE: 102	
Sector: Parada 100		Codi MHCB: 045/06	Cronologia: Contemporània	
DEFINICIÓ :	Estrat d'anivellament.			
DESCRIPCIÓ :	Estrat format per terra i runa amb material constructiu contemporani que inclou plàstics, llaunes i vidres, d'uns 100-120 cm de potència màxima.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	202
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	103, 104, 105 i 106	Es cobert per	101
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE: 103	
Sector: Parada 100		Codi MHCB: 045/06	Cronologia: Contemporània	
DEFINICIÓ :	Riosta de sustentació de l'estructura del mercat actual .			
DESCRIPCIÓ :	Mur d'uns 5'5 metres de longitud sota la paret posterior actual de la parada, l'adossada a la núm. 253-257. Té un metre d'amplada i una direcció NE-SW. Construït amb blocs de pedra calcària de factura irregular, d'unes dimensions variables però que normalment oscil·la entre els 30-40 cm de llarg per 10-15 cm d'ample i un gruix d'uns 15-20 cm; entre ells apareixen intercalats aleatòriament alguns maons massissos, i tot el conjunt es troba unit per un morter de color blanc.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	203	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	102
	Talla a	107	Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	104, 106
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE: 104	
Sector: Parada 100		Codi MHCB: 045/06	Cronologia: Contemporània	
DEFINICIÓ :	Riosta de sustentació de l'estructura del mercat actual .			
DESCRIPCIÓ :	Ubicada a sota d'una de les parets actuals laterals, l'adossada a la parada 248-249. És visible una longitud d'un metre i una amplària d'uns 30-40 cm. Presenta un orientació NW-SE. Construït amb blocs de pedra calcària de factura irregular, d'unes dimensions variables però que normalment oscil·la entre els 30-40 cm de llarg per 10-15 cm d'ample i un gruix d'uns 15-20 cm; entre ells apareixen intercalats aleatòriament alguns maons massissos, i tot el conjunt es troba unit per un morter de color blanc.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	102
	Cobreix a		Es cobert per	
	Talla a	107	Tallat per	
	Es recolza a	103, 105	Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Memòria de la intervenció arqueològica a la plaça de Sant Josep-Mercat de la Boqueria. Parades 250 a 252 i 253 a 257, de Barcelona.

Fitxa d'Unitat Estratigràfica		UE: 105	
Sector: Parada 100		Codi MHCB: 045/06	Cronologia: Contemporània
DEFINICIÓ :	Riosta de sustentació de l'estructura del mercat actual .		
DESCRIPCIÓ :	Paral·lel a la U.E. 103, té mig metre d'amplada i 1'5 metres de longitud. Orientació NE-SW. Construït amb blocs de pedra calcària de factura irregular, d'unes dimensions variables però que normalment oscil·la entre els 30-40 cm de llarg per 10-15 cm d'ample i un gruix d'uns 15-20 cm; entre ells apareixen intercalats aleatòriament alguns maons massissos, i tot el conjunt es troba unit per un morter de color blanc.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per
	Cobreix a		Es cobert per
	Talla a	107	Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega
			102
			104, 106

Fitxa d'Unitat Estratigràfica		UE: 106	
Sector: Parada 100		Codi MHCB: 045/06	Cronologia: Contemporània
DEFINICIÓ :	Riosta de sustentació de l'estructura del mercat actual .		
DESCRIPCIÓ :	Paral·lel a la U.E. 104 i separat de aquella per un metre de distància, té 20 cm d'amplada i 1 metre de longitud. Orientació NW-SE. Construït amb blocs de pedra calcària de factura irregular, d'unes dimensions variables però que normalment oscil·la entre els 30-40 cm de llarg per 10-15 cm d'ample i un gruix d'uns 15-20 cm; entre ells apareixen intercalats aleatòriament alguns maons massissos, i tot el conjunt es troba unit per un morter de color blanc.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per
	Cobreix a		Es cobert per
	Talla a	107	Tallat per
	Es recolza a	103, 105	Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega
			102

Memòria de la intervenció arqueològica a la plaça de Sant Josep-Mercat de la Boqueria. Parades 250 a 252 i 253 a 257, de Barcelona.

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE: 107
Sector: Parada 200		Codi MHCB: 045/06		Cronologia:
DEFINICIÓ :	Estrat geològic natural.			
DESCRIPCIÓ :	Estrat d'argiles vermelles molt netes, amb escasses inclusions de petites pedres i nòduls càlcics. S'ha documentat 1'80 m de potència màxima.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	207	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	102
	Talla a		Tallat per	103, 104, 105 i 106.
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE: 201
Sector: Parada 200		Codi MHCB: 045/06		Cronologia: Contemporània
DEFINICIÓ :	Paviment actual de la parada.			
DESCRIPCIÓ :	Superficial format per rajoles i morter que es correspon amb la pavimentació actual de la parada, entre 10-15 cm de potència.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	102
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	203, 204, 205 i 206	Es cobert per	201
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Memòria de la intervenció arqueològica a la plaça de Sant Josep-Mercat de la Boqueria. Parades 250 a 252 i 253 a 257, de Barcelona.

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE: 202	
Sector: Parada 200		Codi MHCB: 045/06		Cronologia: Contemporània	
DEFINICIÓ :		Estrat d'anivellament.			
DESCRIPCIÓ :		Estrat format per terra i runa amb material constructiu contemporani que inclou plàstics, llaunes i vidres, d'uns 40 cm de potència màxima.			
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQÜÈNCIA FÍSICA :		Igual a		Equivalent a	102
		Rebleix a		Es reblert per	
		Cobreix a	203, 204, 205 i 206	Es cobert per	201
		Talla a		Tallat per	
		Es recolza a		Se li recolza	
		S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE: 203	
Sector: Parada 200		Codi MHCB: 045/06		Cronologia: Contemporània	
DEFINICIÓ :		Riosta de sustentació de l'estructura del mercat actual .			
DESCRIPCIÓ :		És continuació de la UE 103 que continua per sota de les parets posteriors actuals d'aquesta parada i de l'adossada 248-249. Té una longitud de 3'3 metres i l'amplària visible d'uns 20 cm, encara que la total és d'un metre. Orientació NE-SW. Construït amb blocs de pedra calcària de factura irregular, d'unes dimensions variables però que normalment oscil·la entre els 30-40 cm de llarg per 10-15 cm d'ample i un gruix d'uns 15-20 cm; entre ells apareixen intercalats aleatòriament alguns maons massissos, i tot el conjunt es troba unit per un morter de color blanc.			
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQÜÈNCIA FÍSICA :		Igual a	103	Equivalent a	
		Rebleix a		Es reblert per	
		Cobreix a		Es cobert per	202
		Talla a	207	Tallat per	
		Es recolza a	205	Se li recolza	206
		S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica		UE: 204	
Sector: Parada 200		Codi MHCB: 045/06	Cronologia: Contemporània
DEFINICIÓ :	Riosta de sustentació de l'estructura del mercat actual .		
DESCRIPCIÓ :	Paral·lel a l'anterior —i amb una distància entre ells de 1'4 metres— són visibles uns 20 cm d'amplada, i s'estén els 8'8 metres de longitud de la parada (mateixa direcció NW-SE). Construït amb blocs de pedra calcària de factura irregular, d'unes dimensions variables però que normalment oscil·la entre els 30-40 cm de llarg per 10-15 cm d'ample i un gruix d'uns 15-20 cm; entre ells apareixen intercalats aleatòriament alguns maons massissos, i tot el conjunt es troba unit per un morter de color blanc.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per
	Cobreix a		Es cobert per
	Talla a	207	Tallat per
	Es recolza a	205	Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega
			202
			206

Fitxa d'Unitat Estratigràfica		UE: 205	
Sector: Parada 200		Codi MHCB: 045/06	Cronologia: Contemporània
DEFINICIÓ :	Riosta de sustentació de l'estructura del mercat actual .		
DESCRIPCIÓ :	Es troba a sota d'una de les parets laterals actuals de la parada (la de l'extrem SW) amb 1'4 metres de longitud i 60 cm d'amplària visible. Orientació NW-SE. Construït amb blocs de pedra calcària de factura irregular, d'unes dimensions variables però que normalment oscil·la entre els 30-40 cm de llarg per 10-15 cm d'ample i un gruix d'uns 15-20 cm; entre ells apareixen intercalats aleatòriament alguns maons massissos, i tot el conjunt es troba unit per un morter de color blanc.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per
	Cobreix a		Es cobert per
	Talla a	207	Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega
			202
			203, 204

Fitxa d'Unitat Estratigràfica		UE: 206		
Sector: Parada 200		Codi MHCB: 045/06	Cronologia: Contemporània	
DEFINICIÓ :	Riosta de sustentació de l'estructura del mercat actual .			
DESCRIPCIÓ :	S'ubica paral·lel a la UE 205 a uns 60 cm de distància d'ell. Té un metre d'ample i orientació NW-SE. Construït amb blocs de pedra calcària de factura irregular, d'unes dimensions variables però que normalment oscil·la entre els 30-40 cm de llarg per 10-15 cm d'ample i un gruix d'uns 15-20 cm; entre ells apareixen intercalats aleatòriament alguns maons massissos, i tot el conjunt es troba unit per un morter de color blanc.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	202
	Talla a	207	Tallat per	
	Es recolza a	203, 204	Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica		UE: 207		
Sector: Parada 200		Codi MHCB: 045/06	Cronologia:	
DEFINICIÓ :	Estrat geològic natural.			
DESCRIPCIÓ :	Estrat d'argiles vermelles molt netes, amb escasses inclusions de petites pedres i nòduls càlcics. S'ha documentat 1'80 m de potència màxima.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	107	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	202
	Talla a		Tallat per	203, 204, 205 i 206
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

11. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

11.1. Documentació Planimètrica

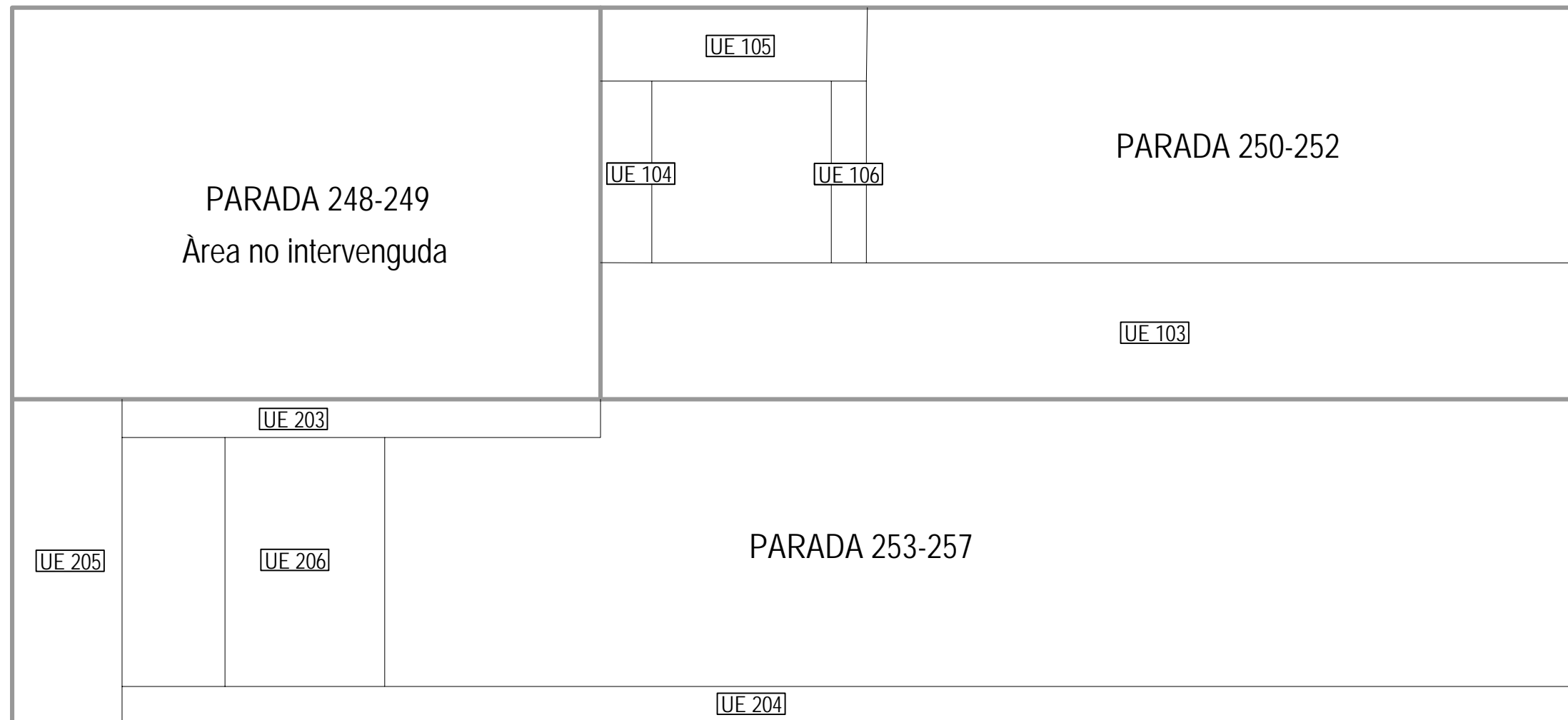
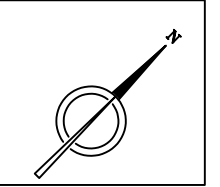

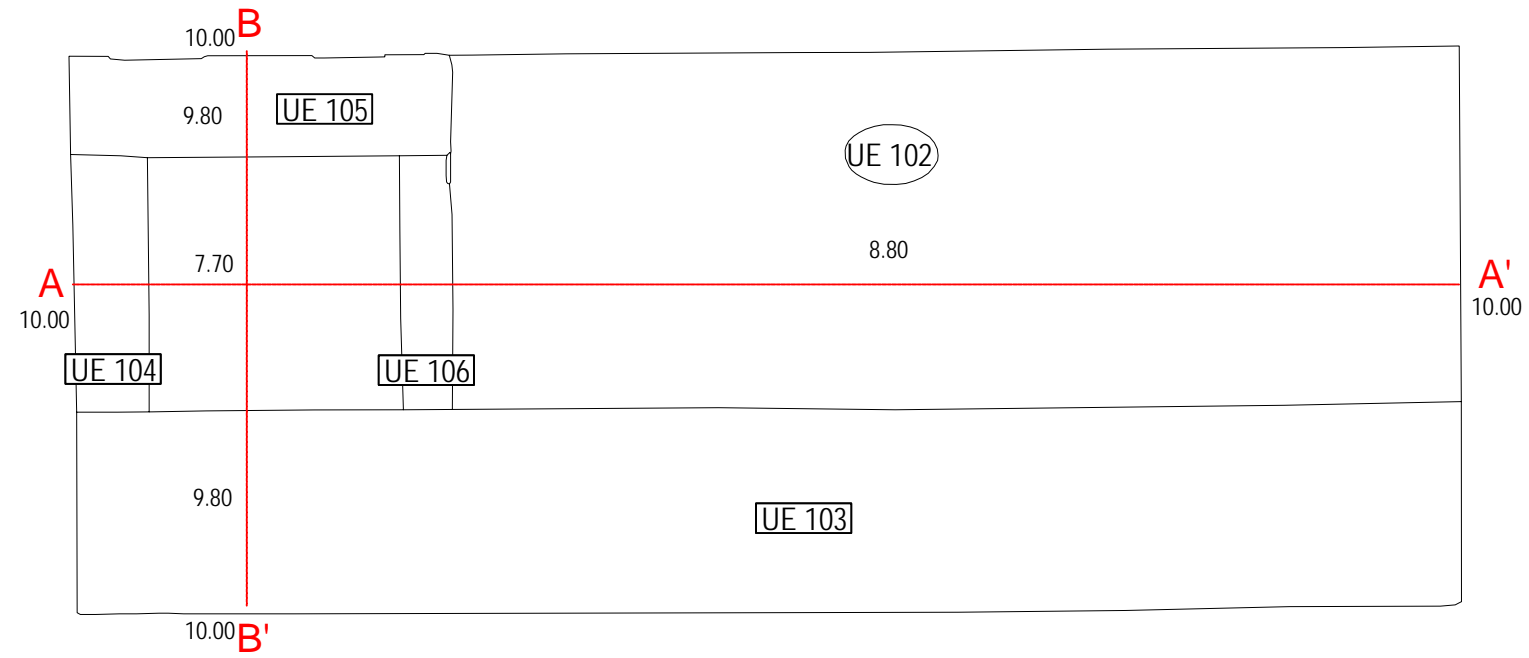
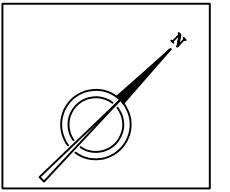
Figura 1: Plànol de situació del Mercat de la Boqueria, a la Plaça de Sant Josep.

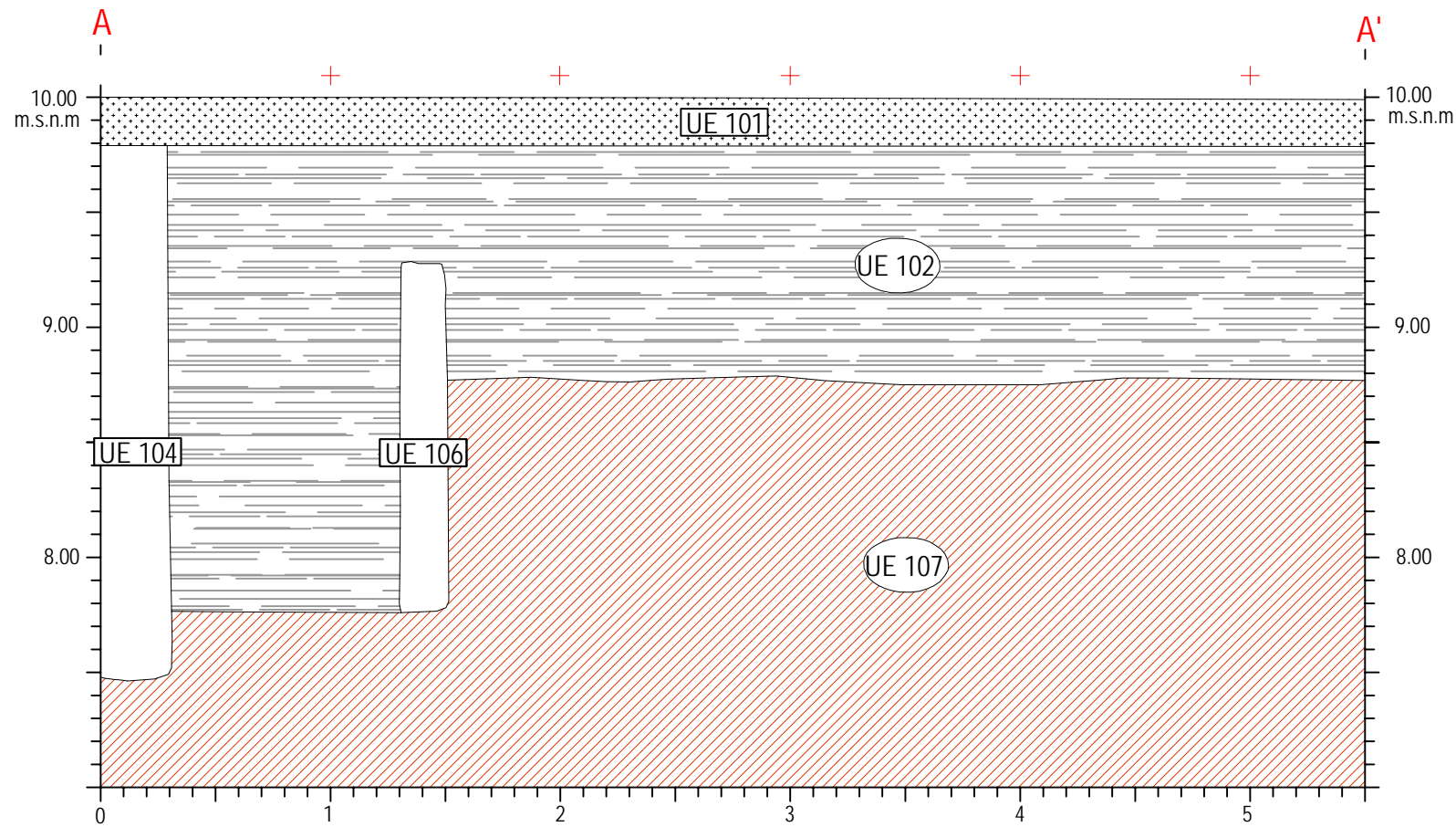
Mercat de la Boqueria-Sant Josep

Parada 250-252
 Parada 253-257

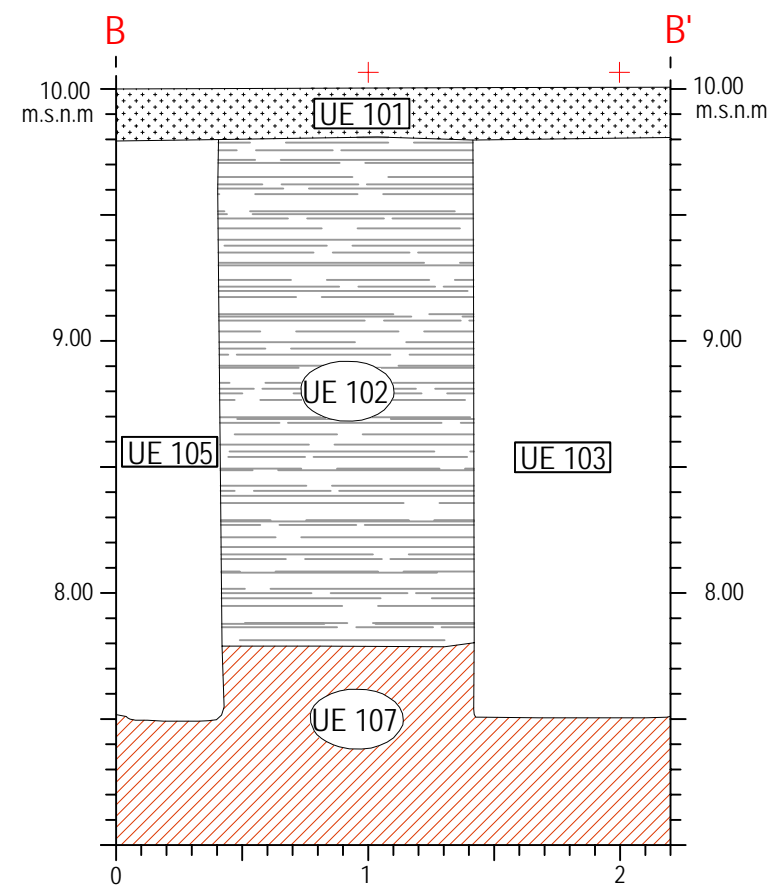

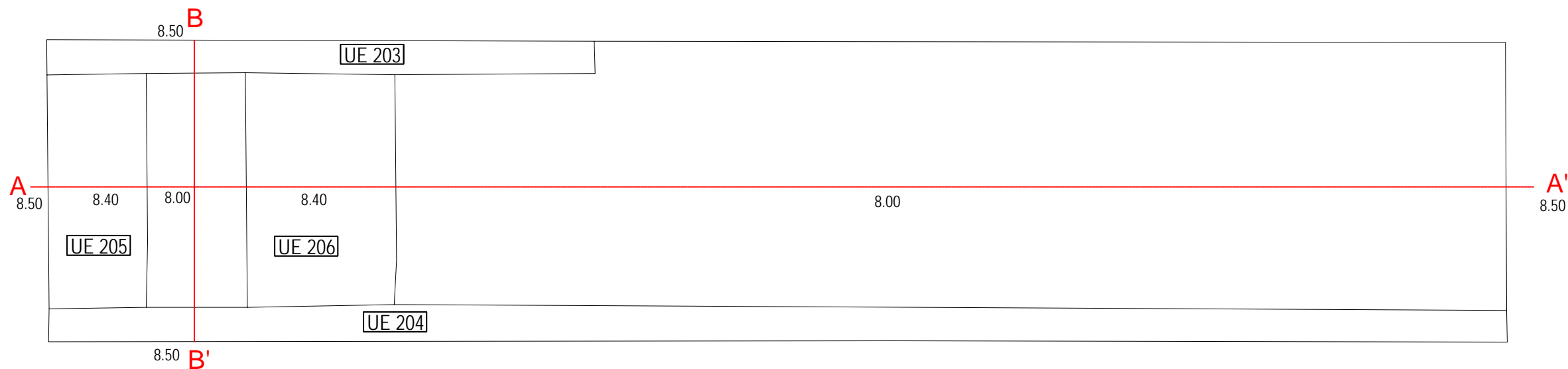
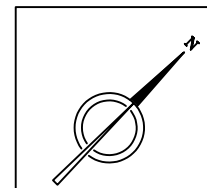
Secció A - A'

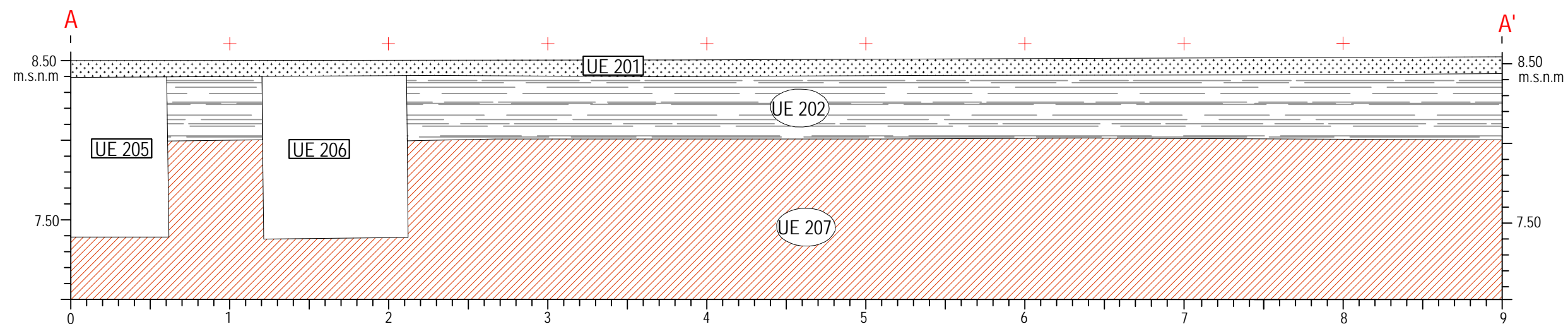
Secció B-B'

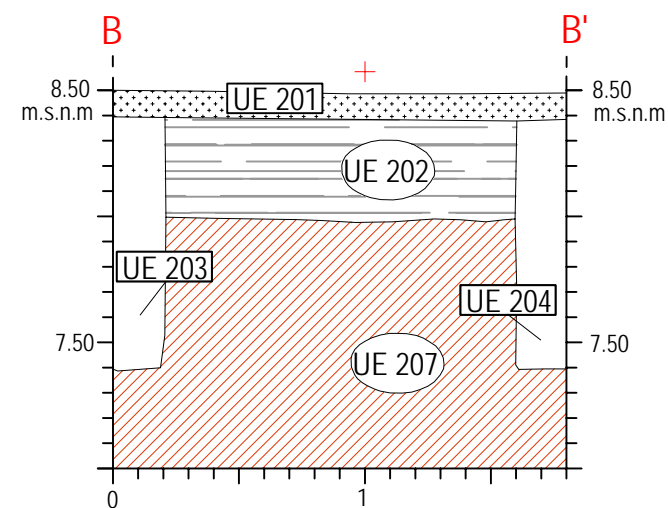
- Pavimentació actual
- Reompliment de terra i runa
- Terra argilosa vermella

Secció A-A'

Secció B-B'

	Pavimentació actual
	Reompliment de terra i runa
	Terra argilosa vermella

Documentació Fotogràfica

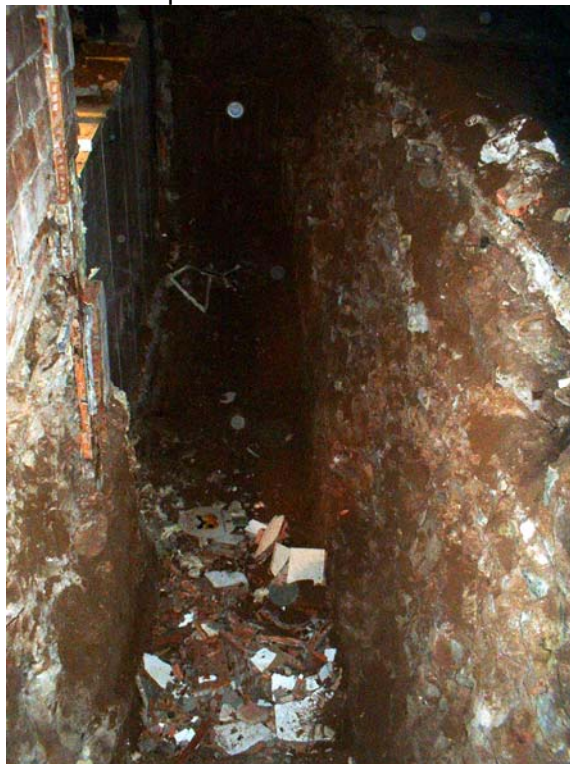
Fotografia 1: Vista de la parada 250-252 del Mercat de la Boqueria.

Fotografia 2: Vista de la parada 250-252 després d'haver realitzar l'extracció de terres.

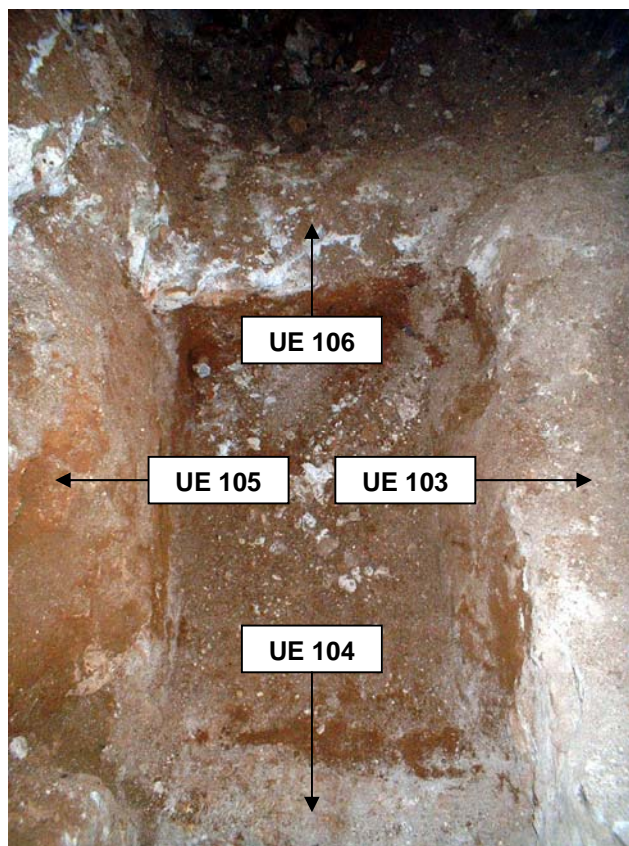
Fotografia 3: Vista de la parada 253-257 del Mercat de la Boqueria, on s'observa el 1'5 m de desnivell respecte del nivell de circulació actual.

Fotografia 4: Vista de la parada 253-257 després d'haver realitzar l'extracció de terres.

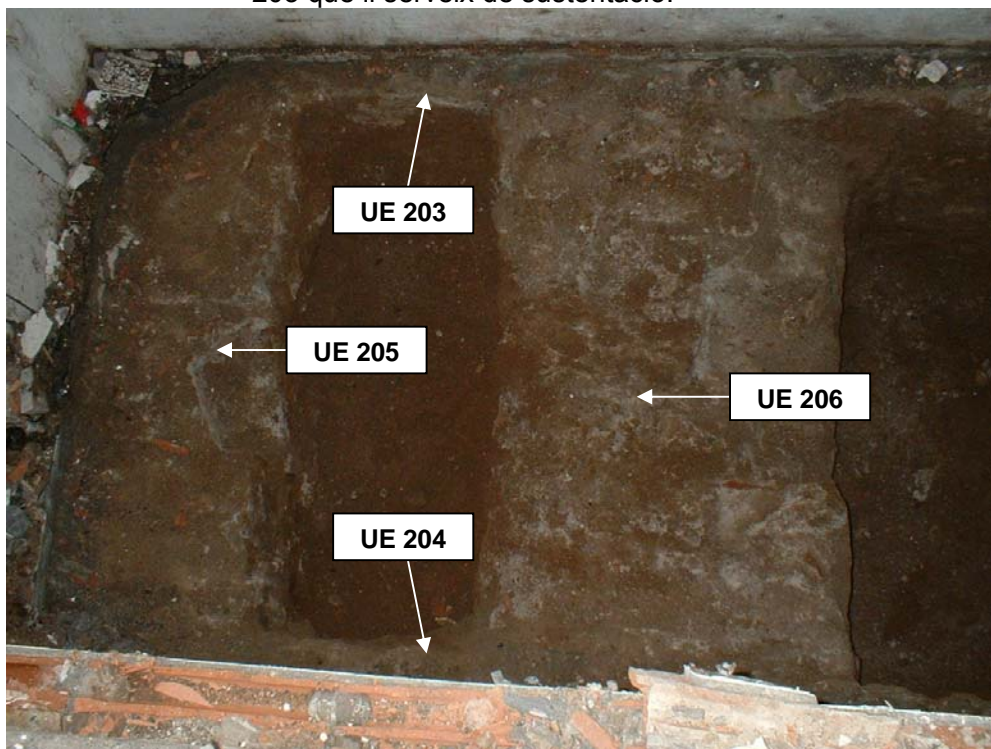
Fotografia 5: Detall de l'U.E. 108 i 208, estrat d'argiles molt fines i netes.

Fotografia 6: Vista parcial de les U.E. 103, 104, 105 i 106 en el punt en què queden agrupades conformant una espècie d'espai quadrangular.

Fotografia 7: Paret posterior de maons de la parada 248-249 damunt el mur U.E. 203 que li serveix de sustentació.

Fotografia 8: Vista parcial de les U.E. 203, 204, 205 i 206 en el punt en què queden agrupades conformant un espai rectangular.

Fotografia 9: Detall de la constitució dels murs amb pedra calcària i maons intercalats.

Fotografia 10: Detall del morter utilitzat per la construcció del murs.